

Od praindoevropščine prek praslovanščine do slovenščine

Praindoevropščino so govorili naši jezikovni predniki pred pet in več tisoč leti v stepah severno od Črnega morja.

Praindoevropščina je nikdar zapisani jezik, iz katerega so se razvili skoraj vsi jeziki današnje Evrope in vzhodno od nje do srednje Indije. Govorili so ga naši jezikovni predniki od približno leta 4500 do približno leta 2500 pred našim štetjem v stepah severno od Črnega morja med rekama Dneper in Ural.

Praindoevropsko ljudstvo se je pred več kot pet tisoč leti začelo širiti v sosednje pokrajine in naprej v Zahodno Evropo, na vzhodu pa do Indije.

Ljudstvo, ki je govorilo praindoevropščino, se je v tretjem tisočletju pred našim štetjem začelo seliti in razširjati v okoliške in vedno bolj oddaljene pokrajine.

Praindoevropejci so bili organizacijsko in predvsem vojaško močnejši od preostalih prebivalcev tedanje Evrope, Male Azije in Srednjega vzhoda zlasti zato, ker so udomačili konja, imeli bojni voz in živeli v patriarhalni skupnosti. Govorci tega jezika so zato nadvladali sosednja in druga bližnja ljudstva, jih premagali in vsrkali vase tako, da so ti sprejeli praindoevropski jezik ali jezike, ki so se v naslednjih stoletjih razvili iz njega, skupaj z jezikom pa tudi njihovo kulturo.

Praindoevropščina je jezik jezikovnih prednikov skoraj vseh današnjih jezikov Evrope, Irana, Afganistana, Pakistana in severne polovice Indije.

Iz praindoevropskega jezika so se razvili skoraj vsi jeziki, ki se danes govorijo v Evropi in jugovzhodneje od nje vse do srednje Indije:

- praslovanščina in iz nje nastali slovanski jeziki,
- prabaltščina in iz nje nastali baltski jeziki (litovščina, latvijščina in v 18. stoletju izumrla stara pruščina),
- pragermanščina in iz nje nastali germanski jeziki (nemščina, nizozemščina, angleščina, švedščina, danščina, norveščina, islandščina in izumrle gotščina, langobardščina, gepidščina, markomanščina idr.),

- italški jeziki (izumrle oskijščina, umbrijščina, faliskijščina, pikenščina in venetščina), od katerih je do začetka našega štetja preživela le latinščina, iz te pa so nastali romanski jeziki (npr. italijanščina, furlanščina, francoščina, provansalsščina, španščina, katalonščina, portugalsščina, romunščina),
- prakeltščina in iz nje nastali keltski jeziki (npr. irščina, škotska gelščina, valižanščina, bretonščina in izumrli kornijščina ter celinska keltščina),
- iranski jeziki (perzijski, paštunski, kurdski idr. ter izumrli avestijščina),
- stara indijščina in iz nje nastali današnji indijski jeziki (hindijščina, bengalsščina, gudžaratščina, romščina idr.),
- grščina,
- albanščina,
- armenščina,
- izumrli toharščina,
- izumrli anatolski jeziki (hetitščina, luvijščina, likijščina, lidijščina) in nekateri drugi.

Po evropskem zavzetju Amerike in Avstralije so indoevropski jeziki v zadnjih nekaj stoletjih prevladali tudi na teh dveh celinah: angleščina v Severni Ameriki in Avstraliji, španščina in portugalsščina pa v Južni Ameriki.

V Evropi se je ohranilo le malo neindoevropskih jezikov.

Od neindoevropskih jezikov se v antični Evropi omenja zelo malo jezikov: etruščanščina v osrednji Italiji, retijščina v severni Italiji, sikanščina na Siciliji, iberščina v današnji Španiji in pelazgijščina ter lelegijščina v Grčiji.

Od starih neindoevropskih jezikov se v Evropi danes ohranjajo le baskovščina v Pirenejih na obeh straneh severnega dela francosko-španske meje in finski jeziki na evropskem severovzhodu: finščina, laponščina in estonščina.

Madžarsščina tudi ni indoevropski jezik, a predniki današnjih Madžarov so se v Panonsko nižino priselili s področja Urala in iz Azije šele v 9. stoletju.

Praindoevropsko: *U̯lkʷos u̯eǵdet h₂ovim

Poglejmo si en praindoevropski stavek:

**U̯lkʷos u̯eǵdet h₂ovim*

(beri približno: *v̥l̥kʷos véǵdet hóvim*)

je pomenilo: »Volk je zagledal ovco.«

Ko se je jezik iz generacije v generacijo skozi stoletja in tisočletja spreminjal, so se spreminjale tudi prvine tega stavka.

Tako se je v stari indijsčini stavek z mlajšimi potomkami istih besed in enakim pomenom glasil *Vrkar avidat avim*, v latinščini *Lupus vidit ovem*, v stari grščini *Ho lýkos eíde ten oín*, v praslovanščini **Vьlkъ vidě ovьcъ* in iz tega pri nas *Volk je videl ovco*.

V posameznih razvojih besednih oblik tega stavka še lahko zaznamo podobnosti, ki niso slučajne. Razlike med njimi so predvidljive. Ugotavlja jih znanost, ki se imenuje primerjalno jezikoslovje indoevropskih jezikov.

Praslovanščina je jezik, iz katerega so se razvili današnji slovanski jeziki.

Praslovanščina je nikdar zapisani jezik, iz katerega so se razvili vsi slovanski jeziki: slovenščina, hrvaščina, srbščina, bosanščina, črnogorščina, makedonščina, bolgarščina, ruščina, ukrajinsščina, beloruščina, poljščina, kašubščina, češčina, gornja in dolnja lužiščina, v 18. stoletju izumrla polabščina ter stara cerkvena slovanščina, ki so jo pisali že v 9. stoletju in katere mlajše različice se še danes uporabljajo pri pravoslavnem bogoslužju.

Praslovanščino so sprva govorili le v delu Vzhodne Evrope severno od Karpatov.

Praslovanščino so govorili naši predniki v obdobju približno od začetka našega štetja do približno leta 800. Sprva so jo govorili le v Vzhodni Evropi, in sicer severno od Karpatov in južneje od baltskih ljudstev, torej na ozemlju dela današnje Belorusije in Ukrajine.

V 6. stoletju so se govorniki praslovanščine začeli seliti in širiti proti vzhodu, jugu in zahodu.

V 6. stoletju so se Slovani začeli seliti in širiti proti vzhodu, jugu in zahodu.

V naslednjih dveh stoletjih se je slovansko govorilo na ozemlju, ki je na vzhodu segalo do Arhangeljska in Urala, na jugu do Grčije, na zahodu do Jadranskega morja in severno od njega do danes nemških mest Leipzig (tedaj slovansko **Lipьskъ*) in *Schwerin* (tedaj slovansko **Zvěrinъ*).

Razvoj praindoevropskega števnikar **dék'ṃ*, ki pomeni 'deset', v indoevropskih jezikih

V praindoevropščini se je števník s pomenom 'deset' glasil **dék'ṃ*.

Iz njega so se razvili istopomenski števníki v naslednjih jezikih: staroindijski *dáśa*, avestijski *dasa*, armenski *tasn*, grški *déka* – poznamo ga npr. v besedi *deka-gram* 'deset gramov', latinski *decem* – poznamo ga npr. v besedah *deci-liter*, *deci-meter* 'desetina litra, metra', iz tega latinskega števníka pa so se tudi razvili italijanski *dieci*, furlanski *dís*, francoski *dix*, španski *diez* in romunski *zece*, ki vsi pomenijo 'deset'.

Iz istega praindoevropskega števníka so nastali npr. tudi irski *deich*, valižanski *deg*, gotski *taíhun*, nemški *zehn*, angleški *ten* in švedski *tio*.

Iz njegovega vrstilnega števníka *dék'ṃtos* se je razvil albanski *dhjetë*, iz tvorjenke *dék'ṃt*, ki je prvotno pomenila 'desetica', pa so se razvili števníki v baltoslovanskih jezikih: litovski *dėšimt*, latvijski *desmit* in praslovanski **děsęť*, iz tega pa slovenski *desét*, hrvaški, srbski, bosanski in črnogorski *děsēt*, makedonski *deset*, bolgarski *dését*, ruski in ukrajinski *désjatъ*, beloruski *džésjać*, poljski *dziesięć*, češki *deset*, slovaški *desat*, gornjelužiški *džesać* in spodnjelužiški *žaseś*.

Pripravil Marko Snoj